

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Видавничий дім Дмитра Бураго

*****

Наукове видання

«МОВА І КУЛЬТУРА»

Випуск 18

Том I (176)

Київ
2015

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЇВ І ПРИКАЗОК НА ЮРИДИЧНУ ТЕМАТИКУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Використання перекладу англійських прислів'їв і приказок на юридичну тематику видається важливим у процесі навчання іноземної та рідної мов задля формування у майбутніх юристів полікультурної компетенції. Беручи до уваги можливі способи перекладу прислів'їв і приказок, студентам і курсантам юридичних спеціальностей пропонується низка завдань, в яких використовуються не тільки прислів'я і приказки на юридичну тематику, але й яскраві та емоційні вирази, які можна влучно застосовувати в різних життєвих ситуаціях.

Ключові слова: мова, переклад, навчання, прислів'я, приказка, культура, студент, курсант.

Прислів'я та поговірки дуже старий жанр усної народної творчості, в якому виявляється мудрість і дух народу. Прислів'я та поговірки будь-якої мови є національно-орієнтованими і національно-детермінованими одиницями, що фіксують і репрезентують дійсність на основі такого її образного зображення, яке відображає повсякденно-емпіричний, історичний і духовний досвід мовного суспільства [8, с. 13]. Вони є складовою тиття культури в світі, знайомитися з економічною, політичною, культурною, соціальною сферами життя інших народів і країн, прагнути до співробітництва з ними, виховувати в себе почуття поваги до представників інших культур і самої культури. В англійських прислів'ях та поговірках відображаються бачення світу, побут народу, національна культура, звичаї, традиції, історія, вірування, різні реалії. Сьогодні включення національно-культурного компонента в процес навчання мови – необхідна умова залучення до національної культури і до того великого, до кінця не затребуваного соціально-політичного потенціалу, який вона несе в собі [7, с. 77]. Переклад, своєю чергою, це взаємодія мов і культур. Він допомагає проникати в історію матеріальної та духовної культури інших народів, обмінюватися культурними цінностями та сприяє розширенню міжнародного спілкування, взаєморозуміння та взаємоповаги.

Навчання перекладу з іноземної на українську мову, без сумніву, один з найскладніших і відповідальних елементів у системі навчання іноземної мови фахівців немовних спеціальностей, оскільки вони повинні реалізувати фундаментальні вимоги – добре володіти іноземною мовою, досконало знати свою рідну мову, культуру і народу-носія іноземної мови, і свою рідну культуру, а також володіти предметом. Переклад як явище комунікативної функції мови використовується для вирішення таких лінгвістичних питань, як мова і мислення, мова і культура. Переклад крилатих слів, прислів'їв та поговірок, порівнянь та інших образних засобів мови є важким завданням: під час його

виконання перекладача чатує низка небезпек, незнання яких може призвести до суттєвих викривлень змісту того, що перекладається [5, с. 213].

Різним проблемам характеристики прислів'їв та поговірок присвячені роботи таких науковців, як Б. Ажнюк, О. Ахманова, А. Базарян, В. Виноградов, С. Влахов, В. Даль, Н. Демет'єва, А. Жигульов, В. Комісаров, О. Кунін, В. Мокієнко, Г. Пермяков, Т. Поме-ранцева, О. Райхштейн, Я. Рецкер, Ю. Солодуб, Т. Степанович, М. Теленкова, Л. Швид-кая, N. Barley, G. Milner, A. Taylor та інших. Проте питання про засоби і шляхи досягнен-ня адекватності при перекладі прислів'їв і поговірок на юридичну тематику з англійської мови на українську, а також використання перекладу у процесі навчання іноземної мови студентами і курсантами немовних спеціальностей ще не знайшли свого достатнього дослідження, а отже аналіз їх перекладів з метою визначення шляхів і засобів досягнен-ня адекватності видається важливим з точки зору як теорії, так і практики перекладу, а застосування перекладу сприяє інтенсифікації процесу навчання мови. Критерій адек-ватності повинен забезпечити передачу при перекладі тієї ж інформації, яка міститься в оригіналі, іншими словами, передачу тієї ж думки. На думку Н. Решера, якщо "...” є англійським реченням, то речення S мови L можна рахувати перекладом "...”, якщо тіль-ки висловлювання – S виражає в L те ж саме, що й "...” – є істинним [11, с. 322]. Треба зазначити, що переклад прислів'їв та поговірок є досить складним. Складність їх пере-кладу полягає у виявленні їх значення, символічного поля і функції в контексті, а також у плані вираження, тобто пошуку адекватних за образністю, значенням і стилістичним забарвленням зворотів на мові перекладу. Це відбувається тому, що вони мають не лише своє загальне лексичне значення, але й національну специфіку та образність, які їм до-дають слова, що їх складають. У прислів'ях і приказках відображені і загальнолюдські цінності, і деякі специфічні риси етнокультурного образу певного народу. Вони, як час-тина фразеологічного фонду, єдина галузь мовних явищ, де самий зміст культури даного народу відображається більш або менш безпосередньо [1, с. 5]. Вони несуть в собі дуже багатий лінгвокраїнознавчий і культурологічний матеріал, що надзвичайно важливо для збагачення знань не тільки з мови-носія інформації, але й з особливостей культури, іс-торії, сучасності тощо країн, мова яких вивчається, а отже для розширення кругозору, інтелекту та ерудиції, оскільки прислів'я та поговірки – це та галузь мовних явищ, яка містить в собі значні потенційні можливості духовного, культурного, естетичного, інте-лектуального розвитку та удосконалення людини.

Мета нашої статті – визначити шляхи та способи перекладу англійських прислів'їв і приказок на юридичну тематику та обґрунтувати його важливість для навчання іноземної та рідної мов, формування у майбутніх юристів полікультурної компетенції, які повинні, окрім загальноосвітніх та професійних знань, володіти ще красномовством, вміти говорити обґрунтовано, емоційно, переконливо, чому може посприяти вміле використання прислів'їв і приказок як англійською, так і українською мовою. Людина, яка може дібрати необхідне прислів'я чи приказку, надає своєму мовленню особливу виразність і своєрідність [9].

Науковці (В. Виноградов, В. Комісаров О. Кунін) виділяють п'ять можливих спосо-бів перекладу прислів'їв і приказок.

✓ Повний еквівалент – це еквівалент, який збігається з оригіналом своїм значен-ням, лексичним складом, образністю, стилістичною спрямованістю та граматичною структурою.

One law for the rich and another for the poor. – Для багатих один закон, для бідних – інший.
Treacherous friend is the most dangerous enemy. – Віроломний друг – найнебезпечніший ворог.

✓ Частковий еквівалент – містить лексичні, граматичні чи лексико-граматичні розходження, але має однакове значення однієї й тієї самої стилістичної спрямованості.

→ Часткові лексичні еквіваленти

➤ Частковий лексичний еквівалент співпадає за значенням, стилістичною спрямованістю, близький за образністю, але дещо не співпадає за лексичним складом.

Wait and see. – Поживемо – побачимо.

Laws are like cobwebs which may catch small flies, but let wasps and hornets break through. – Закон, що павутиння: джміль проскочить, а муха зав’яже.

➤ Частковий лексичний еквівалент співпадає за значенням, стилістичною спрямованістю, але різниться за образністю.

Measure for measure. – зуб за зуб.

Habit cures habit. – Клин клином вибивають.

→ Часткові граматичні еквіваленти співпадають за значенням, стилістичною спрямованістю та образністю, але відрізняються за певним граматичним явищем.

Hawks will not pick hawks’ eyes. – Ворон ворону око не виклює. (Вживання іменників у множині в оригіналі та в однині в українському еквіваленті.)

A thief is sorry that he is to be hanged, but not that he is a thief. – Злодій жалкує не тому, що він злодій, а тому, що його вішають за це. (Відмінність у порядку слів.)

✓ Калькування або дослівний переклад. Часом використовується навіть при наявності повного або часткового еквівалента.

A tattler is worse than a thief. – Базіка гірший за злодія.

A thief passes for a gentleman when stealing has made him rich. – Коли крадіжка зробила злодія багатим, то він сходить за джентльмена.

✓ Описовий переклад, тобто тлумачення, пояснення використовується при відсутності відповідників і неможливості калькування прислів’я чи приказки. При такому способі перекладу неминучі стилістичні та інформаційні втрати [2, с. 22]. Наприклад:

Cut off with a shilling. – Позбавляти спадщини. Цей вираз пов’язаний з тим фактом, що, якщо батько хоче позбавити сина спадщини, то він не може просто згадати його в заповіті, оскільки в цьому випадку заповіт може бути оскаржений. Тому він пише ‘а моєму синові люб’язно заповідаю один шилінг’, таким чином показуючи, що він не забув про сина, а скільки він йому залишив, то на це його батьківська воля. При перекладі це буде просто означати ‘позбавити спадщини’ [6, с. 66].

✓ Добір “псевдовідповідника” або “обертональні” переклади, що є свого роду окаціональними еквівалентами, які використовуються для перекладу прислів’я чи приказки тільки в певному контексті, беручи до уваги його особливості.

Інколи англійське прислів’я чи поговорка можуть мати кілька еквівалентів, що дає змогу вибрати той, який найкраще підходить по певної ситуації:

A lawyer never goes to law himself. – Розумний до суду не ходить. З суду – як із ставка: сухий не вийдеш.

The receiver is as bad as the thief. – Злодієві потурати – все одно, що красти. Що самому красти, що злодієві драбину тримати.

Деякі англійські прислів'я чи приказки містять слова-реалії, тобто слова і словосполучення народної мови, що означають назви предметів, понять, явищ, характерних для певної культури, побуту або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, які, таким чином, є носіями національного, місцевого або історичного колориту [4, с. 238] та які не мають точних відповідників в інших мовах, а їх переклад вимагає особливого підходу. У процесі перекладу відбувається не тільки співставлення різних мовних систем, але й зіткнення різних культур і навіть цивілізацій. Цей аспект перекладу виступає рельєфно при перекладі реалій [10, с. 36]. В. Виноградов запропонував чотири найрозповсюдженіших засобів перекладу: транскрипція (транслітерація), гіпо-гіперонімічний переклад, уподібнення, описовий переклад [3]. Тут варто також зауважити, що, окрім перекладу, студентам також необхідно дати певний лінгвокраїнознавчий коментар для того, щоб вони краще зрозуміли суть реалії та зміст прислів'я чи поговірки.

All things are carried by Club-law. – *Усі справи вирішуються за допомогою кулачного права.*

Цей вислів належить Willem Sewel (1653-1729), датському квакеру (член релігійної християнської общини, заснованої в середині 17 століття в Англії) англійського походження. Це його реакція на події в житті ірландців того часу, яких жорстоко притискав протестантський правлячий клас. **Club-law** – *кулачне право* – пояснюється як government by violence, rule by violence, regulation by force (*управління за допомогою насильства, керування за допомогою сили*).

Lidford Law. – *Закон Лідфорда (різновид закону Лінча, згідно з яким людину спочатку страчують, а потім судять).*

Thomas Adams (1583-1652), англійський священик і відомий проповідник сказав ці слова з приводу того, що суддя міста Лідфорд, Девоншир, після того, як вранці стратили злочинця, розглядав його справу в суді після обіду.

The Inner Temple rich, the Middle Temple poor, Lincoln's Inn for law, and Gray's Inn for a whore. – *Внутрішній темпл для багатих, Середній темпл для бідних, Лінкольнівський інн для тих, хто вивчає право, а Грейвський інн для блудниці.*

Вислів належить W.C. Hazlitt (1834-1913), англійському юристові, бібліографу, редактору і письменнику. Мова йдеться про чотири “Судових Іннів”, розташованих в районі Лондона, що називається Темпл. У 13 столітті цю територію передали юристам. У результаті утворився центр англійської правової системи, що складається з чотирьох адвокатських гільдій (Inns of Court) і який зберігся до нашого часу. Тут на протязі 700 років юристи ведуть свою практику, студенти отримують освіту. Раніше це місце було для них ще й домівкою. Всі чотири Інни виконують однакові функції, але в кожного з них склалися свої традиції. Студент юридичного факультету, щоб стати адвокатом-баристером, повинен вступити в один з іннів. Пообідати там 24 рази, скласти іспити, і тільки після цього він отримає кваліфікацію. Inner Temple (найстаріший та найвідоміший) – Внутрішній темпл – отримав свою назву від ордена тамплієрів, які володіли цією землею до 1312 р. Після занепаду Внутрішнього темпла у 18 столітті почався період його відродження і процвітання. Middle Temple – Середній темпл – заснований у 13 столітті. Його функція – надавати освіту і готувати студентів до професії. Lincoln's Inn – Лінкольнівський інн – отримав свою назву на честь Анрі де Лейсі, третього графа Лінкольна. Вважають, що він став формально організованим юридичним закладом після смерті графа у 1310 р. Крім юридичної практики тут також проходять підготовку молоді юристи, які закінчили вищі

навчальні заклади і планують в майбутньому займатися юриспруденцією. Відомими членами Лінкольнівського інну в різний час були Томас Мор, Ричард Кромвель, Вільям Пітт, Маргарет Тетчер та інші. Gray's Inn – *Греївський інн* – заснований у 14 столітті. Розвивався у 15-16 століттях. Відомим членом інну був Френсіс Бекон. Вважають, що Єлизавета I була патроном цього інну. У 17 столітті він почав занепадати і повністю ніколи не відновився. Сьогодні Греївський інн – найменший з чотирьох.

Очевидно, що W.C. Hazlitt давав характеристику Судовим іннам, яка була притаманна їм на той час (1882 р.). Звичайно, щоб зрозуміти вислів W.C. Hazlitt і правильно його застосовувати необхідно знати про ці факти, а можливо, навіть, і отримати ширшу інформацію, що призводить до накопичення соціокультурних знань, необхідних для точної передачі фонові лексики.

Аналіз прислів'їв і приказок на юридичну тематику дозволив дійти висновку, що їх можна поділити на кілька груп: прислів'я і приказки, в яких:

– Лексичні розбіжності або відсутні, або мінімальні, прислів'я і поговірки аналогічні за значенням і вживанням:

A fault confessed is half redressed. — *Визнана провина наполовину викупає.*

Necessity knows no law. — *Потреба закону не знає.*

– Наявні певні лексичні розбіжності, прислів'я і поговірки подібні за значенням і вживанням:

He who pays the piper calls the tune. — *Хто платить, той і замовляє музику.*

Do not cut the bough you are standing on. — *Не рубай гілку, на якій сидиш.*

– При перекладі використовуються різні словесні конструкції:

Every law has a loophole. — *Закон – як дишло, куди повернеш, туди й вийшло.*

Let the punishment fit the crime. — *Міра – за міру.*

Студентам і курсантам юридичних спеціальностей пропонується низка завдань, в яких використовуються не тільки прислів'я і приказки на юридичну тематику, але й яскраві та емоційні вирази, що можна влучно застосувати в різних життєвих ситуаціях. До таких завдань можна віднести:

– Дослівно перекласти прислів'я чи приказку:

Every land has its own law. — *Кожна країна має свій власний закон.*

Possession is nine tenths of the law. — *Власність – це дев'ять десятих закону.*

Виконуючи це завдання, студенти і курсанти можуть дійти висновку, що деякі прислів'я і приказки аналогічні українським, а отже, їх зміст і вживання є зрозумілими.

– Спочатку дослівно перекласти прислів'я чи приказку, а потім знайти відповідний український еквівалент:

New lords, new laws. — *Нові господарі, нові порядки.* — *Нова мітла чисто мете.*

Murder will out. — *Вбивство розкриється.* — *Шила в мішку не втаїти.*

– Знайти відповідний прислів'ю чи приказці еквівалент і англійською, і українською мовами, або тільки українською мовою:

Best defence is offence. — *Attack is the best form of defence.* — *Кращий захист – напад.*

He that will steal an egg will steal an ox. — *He that will steal a pin will steal a better thing.* — *Вкрадеш голку, а потім коровку.*

A thief knows a thief as a wolf knows a wolf. — *Рибак рибака бачить здалека.*

It takes a thief to catch a thief. — *Злодій у злодія дубину вкрав.*

– Дати історичну довідку про прислів'я чи поговірку, визначити, хто автори висловів, прислів'їв (*A good lawyer must be a great liar; His will is like the Persian law, unalterable; Lawsuits consume time, and money, and rest, and friends, etc.*).

Наприклад:

Justice is blind. — *Правосуддя сліпе.* Justice must be dispensed with objectivity and without regard to irrelevant details or circumstances: “Justice is supposed to be blind; the color of a persons’ skin should not determine their guilt or innocence” (Oliver L. North. Under Fire, 1991). The proverb was first recorded in 1663 in John Dryden’s “The Wild Gallant”. John Dryden (1631-1700) is an English poet, literary critic, translator, and playwright.

Таким чином, прислів'я і приказки є цікавим мовним матеріалом, оскільки відображають особливості побуту, національної ментальності, культури, історичних традицій та звичаїв, надають великі можливості для розуміння національного характеру і в соціолінгвістичному, і в психолінгвістичному планах. Використання перекладу прислів'їв і приказок у процесі навчання іноземної мови активізує знання не тільки з іноземної мови, але й з рідної також, робить іншомовне мовленнєве спілкування інтелектуально насиченим, сприяє сформованості мовних навичок, що дають можливість здійснювати процес комунікації, а також загальному розвитку особистості студентів і курсантів, розширенню їх кругозору, підвищенню ерудиції. Виконання цілеспрямованих завдань стосовно перекладу прислів'їв і приказок взагалі і на юридичну тематику зокрема не тільки викликає інтерес у студентів і курсантів, не тільки стимулює їх навчальну діяльність, але й сприяє виробленню в них цілісного, всеохоплюючого уявлення про іноземну мову, країну, мова якої вивчається, рідну мову та рідну країну, їх культуру, історію, сьогодення тощо, а також удосконалює їх вміння та навички в галузі володіння видами мовленнєвої діяльності, які взаємодіють з навичками перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні / Б. М. Ажнюк. — К.: Наукова думка, 1989. — 134 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. — Харків: Вища школа, 1987. — 135 с.
3. Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы: уч. пособ. / В. С. Виноградов. — [3-е изд.]. — М.: КДУ, 2006. — 240 с.
4. Влахов С. И. Непереводимое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. — М.: Международные отношения, 1980. — 352 с.
5. Голикова Ж. А. Перевод с английского на русский: учеб. пособ. / Ж. А. Голикова. — [2-е изд., испр.]. — М.: Новое издание, 2004. — 287 с.
6. Дмитриева Л. Ф. Английский язык. Курс перевода: кн. для студ. / Л. Ф. Дмитриева, С. Е. Кунцевич, Е. А. Мартинкевич, Н. Ф. Смирнова. — М.-Ростов-на-Дону: ???, 2005. — 300 с.
7. Костылев А. О. Сопоставительное изучение фразеологических единиц в иноязычной аудитории / А. О. Костылев // Русистика и современность: Материалы X Международной научно-практической конференции. — СПб: МИРС, 2007. — С. 77-80.
8. Телия В. Н. Типы языковых значений: Связанное значение слова в языке / В. Н. Телия. — М.: Наука, 1981. — 269 с.

9. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур / С. Г. Тер-Минасова. — М.: Слово, 2008. — 344 с.
10. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. — М.: Наука, 1988. — 214 с.
11. Rescher N. Essays in Philosophical Analysis / N. Rescher. — Pittsburgh: Pittsburgh University Press, 1969. — 353 p.

Зеленская Е. П., докт. пед. наук, доц.
Львов. гос. ун-т внутренних дел, Львов

ПЕРЕВОД АНГЛИЙСКИХ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОК НА ЮРИДИЧЕСКУЮ ТЕМАТИКУ НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Использование перевода английских пословиц и поговорок на юридическую тематику представляется важным в процессе обучения иностранному и родному языкам, формирования у будущих юристов поликультурной компетенции. Принимая во внимание возможные способы перевода пословиц и поговорок, студентам и курсантам юридических специальностей можно предложить ряд заданий, используя не только пословицы и поговорки на юридическую тематику, но и яркие и эмоциональные выражения, которые можно удачно применять в разных жизненных ситуациях.

Ключевые слова: язык, перевод, обучение, пословица, поговорка, культура, студент, курсант.

Zelenska Ye.P., doctor of ped. sciences
Lviv state university of home affairs, Lviv

TRANSLATION OF THE ENGLISH LEGAL PROVERBS AND SAYINGS INTO UKRAINIAN IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Using translation of the English legal proverbs and sayings seems to be an important method of teaching the foreign and native languages, and forming the multicultural competence in future lawyers. Taking into consideration the possible means of translating the proverbs and sayings the students and cadets of the law departments are given some tasks containing not only the legal proverbs and sayings, but also the bright and emotional quotations that can be successfully applied in different everyday situations.

Key words: language, translation, learning, proverb, saying, culture, student, cadet.